

УДК 616.314.-002.084-053

**«СВЯТО ЗДОРОВ'Я» ЯК МЕТОД ПРОФІЛАКТИКИ
СТРЕСОВИХ СТАНІВ У ДІТЕЙ ПЕРЕД ВІДВІДУВАННЯМ
ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА**

**П.М. Скрипников, О.В. Кузьміна, О.І. Веруга, Д.В. Веруга,
О.І. Невинна**

Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія»

Резюме

Для детей визит к стоматологу часто является значительным психотравмирующим событием. Негативное отношение ребенка к посещению стоматолога связано с объективными причинами – такими как дискомфорт, неприятные, мучительные ощущения от проведения стоматологического лечения, и субъективными – негативный предыдущий опыт, рассказы друзей и ровесников, недостаточная подготовка ребенка родителями.

В связи с этим используются способы, методики снятия стрессовых состояний. Одним из таких способов является программа «Праздник здоровья», выполнение которой позволяет добиться снижения уровня стресса на 83%. Рисуночный тест является эффективным методом его оценки.

Ключевые слова: врач-стоматолог, профилактика стрессовых состояний, дети.

Summary

A visit to the dentist is often a considerable psychological traumatic event for children. Child's negative attitude to visiting the dentist is connected with some objective reasons such as the discomfort, unpleasant, painful sensations from carrying out the stomatological treatment, and subjective ones, i.e. negative

previous experience, stories of friends and coevals, insufficient preparation of the child by parents.

Certain techniques of removing stressful conditions are used in these situations. One of such ways is the program “A Health Holiday” which allows to achieve a decrease of the stress level to 83%. The drawing test is an effective method of its estimation.

Key words: dentist, prevention of stressful conditions, children.

Література

1. Кузьмина Э.М. Профилактика стоматологических заболеваний: [учеб. пособие] / Э.М. Кузьмина. – М., 2001. – 214 с.
2. Гиляева В.В. Иммунологические аспекты кариеса. Обзор / В.В. Гиляева // Клиническая стоматология. – 2010. - № 4 (56). – С. 76-79.
3. Виноградова Т.Ф. Кариес зубов у детей / Т.Ф. Виноградова // Клиническая стоматология. – 2008. - № 3 (47). – С. 7-10.
4. Шинкевич В.І. Карієс зубів / В.І.Шинкевич, І.П. Кайдашев. – Полтава: ТОВ «АСМИ», 2011. – 98 с.
5. Куроедова В.Д. Новые аспекты болезни «зубочелюстная аномалия». – Полтава, 1997. – 255 с.
6. Соловьев М.М. Прогнозирование психоэмоционального состояния детей младшего школьного возраста при лечении зубов / М.М. Соловьев // Стоматология. – 1985. – Т. 64, № 1. – С. 55-58.
7. Сєдих К.В. Психологічна діагностика та корекція невротичних звичок у дітей із зубощелепними аномаліями / К.В. Сєдих, В.Д. Куроедова // ДентАрт. – 1998. - № 1. – С. 54-56.

Актуальність. Для дітей візит до стоматолога часто є значною психотравмуючою подією. Негативне ставлення дитини до відвідування стоматолога пов'язано з об'єктивними причинами – такими як дискомфорт, неприємні, больові відчуття від проведення стоматологічного

лікування, та суб'єктивними – негативний попередній досвід, розповіді друзів та однолітків, недостатня підготовка дитини батьками [1, 2, 3, 4].

Часто діти, які вперше потрапили на прийом і ще взагалі не мають власних вражень від відвідування стоматолога, ані позитивних, ані негативних, виявляють страх, неспокій, емоційну збудливість. Незнайоме місце, загрозливе обладнання та інструменти, люди в медичному одязі – звісно, все це лякає дитину. На жаль, не всі батьки проводять необхідну і достатню підготовку дитини до відвідування стоматолога. Відсутність у дитини мотивації до лікування є серйозною перешкодою для успішного здійснення лікувального процесу. Страх дитини, її небажання йти на контакт із лікарем, неадекватні форми поведінки одночасно є проблемою дитини, батьків і стоматолога [5].

Програма «Свято здоров'я», що проводиться в організованих дитячих колективах, має на меті формувати в дітей навички догляду за зубами. Ми припустили, що проведення таких заходів також сприяє створенню позитивного образу стоматолога, формує правильне уявлення про стоматологічне лікування, послаблює страх дитини.

Мета роботи: визначення ефективності програми «Свято здоров'я» як способу підготовки дитини до відвідування стоматолога.

Об'єкти, методи дослідження. Об'єкт дослідження – 31 учень 2-го класу середньої школи м. Чернігова. Методи дослідження були психологічні: визначення емоційного стану – бесіда; визначення рівня стресу – малюнковий тест [6, 7].

Результати дослідження та їх обговорення. Експеримент здійснювався в два етапи. На першому етапі дітям було запропоновано завдання: «Всі ви знаєте, що є лікар, який оглядає і лікує зуби, – це стоматолог. А як ви уявляєте стоматолога і стоматологічну поліклініку? Намалюйте це».

Для виконання малюнка кожна дитина одержала стандартний аркуш

паперу (21x29 см) та набір кольорових олівців. Малювання проходило на уроці, без попередньої підготовки, без порад та обговорень, час на виконання малюнка складав приблизно 10-15 хв. Також із кожною дитиною окремо була проведена бесіда щодо попереднього стоматологічного лікування і вражень від нього.

Отримали такі відомості: з 31 дитини 5 ніколи не відвідували стоматолога, причому двоє з них висловили позитивне ставлення до лікаря-стоматолога, один – негативне, відповіді ще двох дітей нейтральні («не знаю», «нормально»); 7 проходили огляди, але не лікувалися, враження трьох дітей – негативні, одного – нейтральні; решта 19 дітей мають певний досвід, який 5 дітей оцінили як позитивний, 8 – як негативний і 6 – як невизначений.

Другий етап експерименту проходив за 2 тижні: в класі було проведено «Свято здоров'я» за підготовленим сценарієм, а через 2 дні після нього дітям знову було запропоновано намалювати свої уявлення про лікаря-стоматолога та поліклініку. Через те, що деякі діти хворіли і не відвідували школу, на першому етапі було 26 малюнків, на другому – 27. Два варіанти малюнків отримано від 24 дітей (8 дівчаток та 16 хлопчиків). Саме ця група дітей стала об'єктом нашої уваги і склала основну групу дослідження. Для здійснення аналізу результатів кожна дитина одержала порядковий номер від 1 до 24 і відповідно до цього номера дані про неї заносили у відповідну графу спеціально розробленої таблиці.

Таким чином, у бесіді з дітьми отримані відомості про емоційний стан, пов'язаний з асоціаціями зі стоматологом та стоматологічним лікуванням, а проведення малюнкового тесту дозволяє визначити рівень стресу, що виникає в дитини при взаємодії зі стоматологом. Важливим є те, що між даними, отриманими в ході бесіди і малювання, не виявлено значних розбіжностей: ті діти, які в розмові виявляли негативні почуття щодо стоматологічних втручань, у своїх малюнках також зображували

сюжети, пов'язані з переживаннями страху, недовіри, ворожості, і навпаки: діти, які спокійно і позитивно висловлювали своїх враження, в малюнках теж показували позитивніші тенденції.

Аналізували малюнки за такими ознаками: положення людей; рух; пропорції тіла; взаємодія зображених людей; вираз обличчя; очі; руки; розмір людини порівняно з довколишніми предметами; колір, що переважає; кількість використаних кольорів; використання аркуша; розташування на аркуші; якість натискання олівця; наявність / відсутність стоматологічного обладнання.

Кожну ознаку оцінювали за 10-бальною шкалою, всі отримані бали додавали. Результати були такими:

- 30 або менше – дуже низький рівень стресу;
- 31 – 55 – низький рівень стресу;
- 56 – 85 – середній рівень;
- 86 – 110 – високий;
- 111 та вище – надвисокий рівень стресу.

Детально результати наведені в таблиці.

Таблиця

Рівень стресу в дітей відносно лікаря-стоматолога

№ п/п	Стать	Дані, отримані в ході бесіди		Результати малюнквого тесту			
				малюнок № 1		малюнок №2	
		попередній досвід	ставлення до стоматолога	кількість балів	рівень стресу	кількість балів	рівень стресу
1	хлопчик	лікування	позитивне	80	середній	54	низький
2	хлопчик	огляд	негативне	81	середній	45	низький
3	хлопчик	лікування	негативне	69	середній	42	низький
4	дівчинка	лікування	нейтральне	42	низький	36	низький
5	хлопчик	лікування	негативне	78	середній	49	низький
6	дівчинка	лікування	нейтральне	38	низький	32	низький
7	хлопчик	огляд	негативне	100	високий	83	середній
8	хлопчик	лікування	негативне	62	середній	52	низький
9	хлопчик	відсутній	позитивне	50	низький	50	низький

10	дівчинка	лікування	нейтральне	54	низький	56	низький
11	хлопчик	лікування	нейтральне	51	низький	57	середній
12	хлопчик	лікування	позитивне	56	середній	46	низький
13	хлопчик	лікування	негативне	92	високий	78	середній
14	дівчинка	відсутній	позитивне	33	низький	27	дуже низький
15	хлопчик	відсутній	нейтральне	48	низький	38	низький
16	дівчинка	лікування	позитивне	40	низький	44	низький
17	дівчинка	лікування	нейтральне	32	низький	30	дуже низький
18	хлопчик	лікування	негативне	65	середній	46	низький
19	хлопчик	відсутній	негативне	88	високий	60	середній
20	хлопчик	огляд	негативне	80	середній	63	середній
21	дівчинка	огляд	негативне	64	середній	59	середній
22	хлопчик	відсутній	нейтральне	42	низький	50	низький
23	хлопчик	лікування	нейтральне	58	середній	47	низький
24	дівчинка	лікування	негативне	84	високий	78	середній

Отже, за результатами малюнкowego тесту отримали такі результати щодо рівня стресу:

1. До проведення «Свята здоров'я»:
 - низький – 10 осіб (42%);
 - середній – 10 осіб (42%);
 - високий – 4 особи (16%).
2. Після проведення «Свята здоров'я»:
 - дуже низький – 2 особи (8,5%);
 - низький – 15 осіб (62,5%);
 - середній – 7 осіб (29%).

У 14 дітей (58%) спостерігається зниження рівня стресу: в 4 дітей (16%) із високого до середнього, у 8 (34%) – із середнього до низького, у 2 випадках (8%) – із низького до дуже низького (приклади 1-4).

У малюнках 6 дітей (25%) значна динаміка рівня стресу не визначається, проте помітні позитивні настрої: дитина не зображує перепони між собою і лікарем, не малює велике і страхітливе медичне обладнання, картинка стає яскравішою тощо.

У 4 дітей (17%) аналіз малюнків не виявив вагомих позитивних змін,

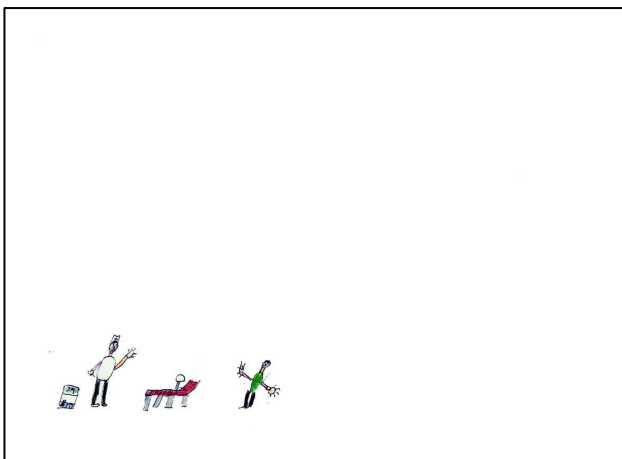
проте рівень стресу за першими і другими малюнками був визначений як низький (3 дитини) та середній (1 дитина), а під час бесіди діти оцінили своє ставлення до лікування як позитивне (1 дитина) або нейтральне (3 дитини), отже, в цих випадках необхідність корекційного впливу є відносною.

У дослідженнях виявлено, що враження від стоматологічного лікування і рівень стресу, визначений за малюнками, відрізняються в хлопчиків і дівчаток. А саме: дівчатка виявляють менше негативних переживань, своє ставлення вони частіше визначають як спокійне, нейтральне, а малюнки, як на першому, так і на другому етапі, переважно мають позитивнішу спрямованість, ніж у хлопчиків. Натомість, за аналізом малюнків, хлопчики більше піддаються корекції ставлення до стоматолога і лікування та демонструють помітне зниження рівня стресу після проведення програми «Свято здоров'я»: з 16 хлопчиків у 11 (68,5%) було виявлено зниження рівня стресу. Серед дівчаток цей показник становить 37,5% (три з восьми).

Пропонуємо кілька зразків малюнків, виконаних до і після проведення заходу, і короткі коментарі до них.

Приклад 1. Віталій, 7 років.

Перед проведенням програми «Свято здоров'я»

Особливості малюнка: дитина зображує наявну між собою та лікарем. Поза лікаря – агресивна, пацієнта – захисна. Фігурки маленького розміру, зсунуті в нижній кут аркуша.

Оцінка стресу – 80 балів (середній рівень).

Після проведення програми «Свято здоров'я»

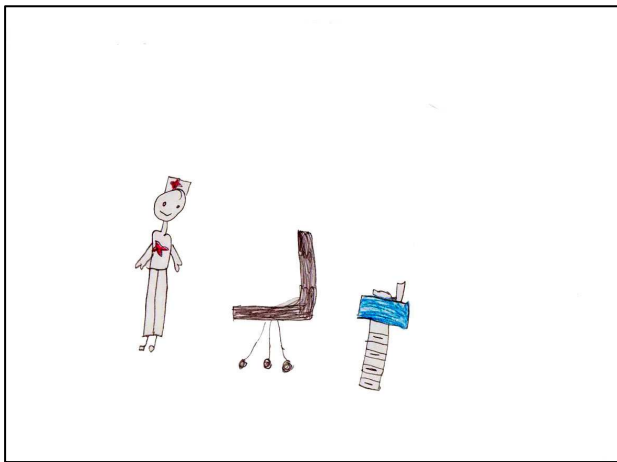
Особливості малюнка: дитина зображує себе всередині приміщення, яке, очевидно, є стоматологічним кабінетом; постава не виказує напругу; стоматологічне обладнання спокійного кольору, не виглядає загрозливим. Наявні деталі, які

вказують на позитивне налаштування, – сонечко, хмаринки.

Оцінка стресу – 54 бали (низький рівень).

Приклад 2. Павло, 7 років.

Перед проведенням програми «Свято здоров'я»

Особливості малюнка: дитина не малює себе; елементи картинки не мають опори, «підвішені» в повітрі.

Оцінка стресу – 69 балів (середній рівень).

Після проведення програми

«Свято здоров'я»

Особливості малюнка: дитина не зображує себе всередині поліклініки, проте знаходиться близько; вираз обличчя і поза не відображають страх, малюнок

яскравий, займає майже весь аркуш.

Оцінка стресу – 42 бали (низький рівень).

Приклад 3. Дмитро, 7 років.

**Перед проведенням програми
«Свято здоров'я»**

Особливості малюнка: фігури не мають визначеної опори, вигляд дитини передає занепокоєння і напругу, лікар виглядає загрозливим.

Оцінка стресу – 65 балів

(середній рівень).

Після проведення програми «Свято здоров'я»

Особливості малюнка: Зображується взаємодія лікаря і пацієнта; їх положення і рухи не вказують сильних переживань. Наявні деталі, які є ознакою позитивного сприйняття (квіти на поличках). Кольори малюнка стриманіші, ніж у попередньому

варіанті.

Оцінка стресу – 46 балів (низький рівень).

Приклад 4. Андрій, 7 років.

Перед проведенням програми «Свято здоров'я»

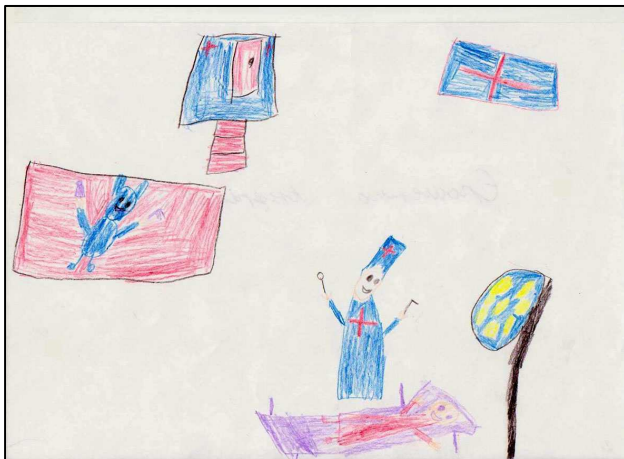

Особливості малюнка: дитина зображує себе такою, що безпорадно лежить на великих ношах, виглядає безпомічною; лікар – подалі, підняті вгору руки - вияв агресії; розміщення на аркуші та багато помаранчевого кольору підтверджують відчуття напруги.

Оцінка стресу – 88 балів (високий рівень).

Після проведення програми «Свято здоров'я»

Особливості малюнка: пацієнт знаходиться в тому ж положенні, що й на попередньому малюнку, проте форма, колір і розміри змінилися – тепер це вже не величезний темний пристрій, а маленька яскрава кушетка.

Важливим є те, що тепер дитина «підпускає» лікаря до себе, вони знаходяться поруч. Кольорове виконання малюнка також стає оптимістичнішим.

(середній рівень).

Оцінка стресу – 72 балів

Висновок. У дитячій стоматологічній практиці важливим фактором є підготовка дитини до співробітництва з лікарем-стоматологом. Вона може здійснюватися в різних формах. Програма «Свято здоров'я» сприяє

зниженню рівня стресу в усіх дітей, що виражається малюнковим тестом.

Перспективи подальших досліджень. Наступним етапом роботи планується психологічна оцінка поведінки дітей на прийомі в лікаря-стоматолога, моніторинг їхнього стоматологічного статусу.